

Tekenen in de Tijd 269

15-21 september 2024

Zondag vierden de Nederlandse lekendominicanen het feit dat de Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland vijftienvintig jaar bestaat. De vrijdag daarvoor hield lekendominicaan Erik Borgman zijn afscheidsrede als hoogleraar. Hij vertelt hoe beide gebeurtenissen voor hem verbonden zijn.

Toegegeven, het was wat veel. Twee feestelijke dagen met maar één dag ertussen. Maar beide gelegenheden pasten bij elkaar. De samenhang werd door Bernard De Cock, Vlaams dominicaan en promotor voor de lekendominicanen in de Belgisch-Nederlandse dominicanenprovincie, geformuleerd met twee dichtregels van de Poolse dichteres Wisława Szymborska (1923-2012):

Wanneer ik het woord Toekomst uitspreek,
vertrekt de eerste lettergreep al naar het verleden.

Szymborska drukt ermee uit dat ieder heden onlosmakelijk verbonden is met zowel het verleden – het is druk bezig verleden te worden – als de toekomst, die door het verleden vanuit dit verleden wordt gebaard. Het was voor broeder Bernard – uit te spreken op zijn Frans: Bernaar – aanleiding voor een bespiegeling over onze openheid voor en verlangen naar toekomst. Toekomst die verborgen ligt in de herinnering aan de onvervulde hoop van het verleden. Wij zijn niet allereerst de erfgenamen van wat in het verleden gerealiseerd is, al zijn we dat ook. We worden gedragen door de hoop uit het verleden die nog niet is vervuld. ‘Toekomst uit de gedachtenis van het lijden’, noemt de Duitse theoloog Johann Baptist Metz (1928-2019) dit. Het krijgt bij uitstek gestalte in de viering van eucharistie: wij gedenken zijn lijden en sterven en belijden zijn verrijzenis in de verwachting van de definitieve doorbraak van Gods toekomst die in beide ligt besloten.

Broeder Bernard preekte deze zondag in ons Huis van Dominicus bij gelegenheid van het vijftienvintigjarig bestaan van de Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland (DLN). Negentien mensen traden toen toe, waaronder ikzelf. Het was dus ons vijftienvintigjarig professiefeest. Op een dergelijk moment denk je als vanzelf terug aan de hoop die je had toen je ‘ja’ zei. Wat is hiervan uitgekomen? Maar vooral: wat is hiervan *nog niet* uitgekomen en wat drijft ons voort, de toekomst tevoorschijn hunkerend? In 1999 was de toon optimistischer dan we vandaag zouden aanslaan. Vandaag zijn we terughoudender in het formuleren van grootse visioenen, maar er is tegelijkertijd een verdiept weten dat we ons niet bij de feiten kunnen neerleggen. Er is tevens het gevoel dat de taaheid van onze hoop in de komende periode wel eens op de proef gesteld zou kunnen worden – zie verschillende kabinetsplannen en de manier waarop het op de sociale media gewoon is geworden elkaar genadeloos af te fakkelen.

Dat wij niet de hoop levend moeten houden, maar dat de hoop de manier is waarop de heilige Geest ons verlangen naar God en onze compassie voor elkaar aanblaast, als gestalte van de toekomst die aanstaande is – het is al vele jaren een thema in mijn eigen theologische werk. Afgelopen vrijdag nam ik officieel afscheid als hoogleraar – de andere feestelijke gebeurtenis – en bij deze gelegenheid werd mij een boek aangeboden met als titel *In het voetspoor van de Komende*. Daarmee wordt in ieder geval de inzet van mijn werk haarscherp uitgedrukt. Ik kreeg vooraf

aan mijn afscheidsrede, en ook weer aan het einde ervan zoveel lof toegezwaaid, dat ik er wat zenuwachtig van werd. Eerder in de week lazen we in de lauden in het evangelie van Lucas: 'Wee als alle mensen lovend over je spreken; hetzelfde deden hun voorvaders immers met de valse profeten' (Lucas 6,26). In het boek staat gelukkig ook volop kritiek. Timothy Radcliffe heeft ooit geschreven dat de onenigheid de typisch dominicaanse vorm van gemeenschap is. Dit is ook mijn ervaring: wij leven van zusterlijk en broederlijk debat. Het is mede daarom dat ik mij in de dominicanenorde thuis weet.

Ter voorbereiding op mijn afscheidsrede heb ik de afgelopen tijd bewust ook persoonlijk teruggekeken. Er waren ook pijnlijke zaken en die zijn niet allemaal over. Maar ik werd toch vooral overweldigd door alles wat mij is gegeven. Ik heb gebeden en gestreden en dat ik allebei kon als het nodig was, is onverdiende gave. Deze gift, dit geschenk is nog niet geheel uitgepakt en vandaar dat de eerste zin van mijn afscheidsrede luidde: 'Dit is geen afscheidsrede.' De liefde van Christus laat mijn geen rust, zoals de apostel Paulus schrijft (2 Korintiërs 5,14). De hoop, die vanaf het begin van mijn theologiestudie maakte dat de toen opkomende bevrijdingstheologie bij mij sterk resoneerde en ik die kon zien niet als een ethisch-activistische dwangbuis die aan ons de onmogelijke eis stelt de wereld goed te maken – zoals vaak gebeurde –, maar als het vermogen God te zien waar Hij het minst te verwachten is, is nog altijd mijn dragende grond. Meer dan ooit, ben ik geneigd te zeggen.

Wat een zegen dus dat paus Franciscus 2025 heeft uitgeroepen tot een jubeljaar met als thema: 'Pelgrims van hoop'. We proberen de activiteiten in het Huis van Dominicus de komende tijd onder dit motto te plaatsen. Paus Franciscus heeft het komende jubeljaar met Hemelvaartsdag concreet aangekondigd. De tekst waarin dit gebeurt, de zogenoemde 'bul van afkondiging', heeft als titel: *Spes non confundit*. In het Nederlands: Hoop wordt niet teleurgesteld. Het is een citaat uit de brief aan de Romeinen. Daarin legt Paulus uit dat wij dankzij ons geloof in de opstanding van Jezus Christus leven in de hoop op de doorbraak van Gods heerlijkheid. En dan schrijft hij: 'De hoop wordt niet teleurgesteld, want Gods liefde is in ons hart uitgestort door de heilige Geest die ons werd geschonken' (Romeinen 5,1-5). Met andere woorden: het is Gods Geest die in ons hoopt, ons doet hopen en ons in en door deze hoop draagt. Tot de jubeljaar wordt geopend op 24 december a.s. nodigt de paus ons uit om deze hoop, deze liefde en deze Geest te bidden.

Een vriend gaf mij bij mijn afscheid, vrijdag, een stola cadeau met het logo van het jubeljaar en het motto in het Latijn: *Peregrinantes in spem*. Ik ben hier zeer verguld mee en zal proberen de stola ook werkelijk te dragen, zonder op welke manier dan ook de indruk te wekken dat ik mij op eigen houtje het priesterschap zou toe-eigenen. Een stola die je tot pelgrim van hoop maakt, dat drukt precies uit wat de christelijke hoop volgens mij is: de uitdrukking van het ambt als gelovig lidmaat van de kerk. De vraag is niet of wij ons hoopvol voelen, maar of we de roeping om hoopvol te zijn op ons nemen. Hoop versta ik dan niet als verwachting dat alles goed zal komen, maar als geloof in wat goed is en daarmee het eigen leven verbinden. Zonder reserve. Dat kan ik niet bewerkstelligen, ook bij en voor mijzelf niet. Het moet mij gegeven worden daarop te vertrouwen. Dat drukt de stola voor mij uit: her is een opdracht en en geschenk tegelijkertijd. In deze geest zal ik haar dragen.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus

Het hele gedicht van Szymborska waar de door Bernard De Cock geciteerde regel uit komt en dat 'De wonderlijkste drie woorden' heet, gaat als volgt:

Wanneer ik het woord Toekomst uitspreek,
vertrekt de eerste lettergreep al naar het verleden.

Wanneer ik het woord Stilte uitspreek,
vernietig ik haar.

Wanneer ik het woord Niets uitspreek,
schep ik iets dat in geen enkel niet-bestaan past.

De bul 'Spes non confundit' is hier te vinden: www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2024/06/Bul-Spes-non-confundit-NL-vertaling-def.pdf.

Wie belangstelling heeft voor de tekst van de rede bij mijn afscheid, kan mij een e-mail sturen: e.p.n.m.borgman@tiburguniversity.edu. Zij of hij krijgt dan de PDF toegestuurd.